

Алла Аханова

Луцький педагогічний коледж (Луцьк)

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО УМОВ НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто особливості гри як частину освітнього процесу та як педагогічний метод, який використовується для реалізації актуальних завдань початкової освіти. Проаналізовано вплив ігрової діяльності на успішну адаптацію першокласників до умов навчання у початковій школі. Розкриті структурні елементи дидактичної гри. Подано орієнтовні ігри та ігрові завдання на уроках математики, навчання грамоти та природознавства.

Ключові слова: адаптація, соціально-психологічна адаптація, ігрова діяльність, дидактична гра, дидактична мета, ігровий задум, правила гри, ігровий початок, ігрові дії.

Постановка проблеми. Одним із головних завдань початкової ланки є створення успішної адаптації першокласників до школи. Період входження дитини у шкільне життя називається періодом соціально-психологічної адаптації дитини до нових умов. На початку навчання в першому класі у дитини формується усвідомлення нового статусу – школяра. Завдання педагога сформувати у дитині внутрішню позицію школяра, позитивне ставлення до освітнього процесу та нового типу стосунків з дорослим та з учителем. Вчителю слід встановити позитивний емоційний контакт з дітьми та батьками, створити комфортні умови для психологічної та фізіологічної адаптації першокласників до шкільного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема адаптації дитини до шкільного навчання була предметом вивчення багатьох психологів, педагогів, медиків. З'ясуванню її певних аспектів сприяють, зокрема, результати наукових досліджень сутності адаптованості/деадаптованості, їх причин та особливостей прояву (І. Дубровіна, В. Каган, Р. Овчарова, Н. Самоукіна, А. Фурман та ін.); взаємозв'язку психологічної готовності дитини до школи та особливостей її адаптації до навчання (Л. Божович, Л. Венгер, Н. Гуткіна, В. Давидов, О. Проскура та ін.); емоційного розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (О. Кононко, О. Кульчицька, В. Мухіна, П. Якобсон), а також результати вивчення психологічних особливостей навчальної діяльності молодших школярів (В. Давидов, Д. Ельконін, Л. Занков, Г. Люблінська, О. Скрипченко та ін.) [2].

Зі вступом дитини до школи активно починає формуватися її навчальна діяльність. «Дитина 6-7 років, - як відзначає О.Я. Савченко, - одночасно тяжіє до двох видів діяльності: ігрової та навчальної. Своєрідність цієї ситуації в тому, що нерозвинені пізнавальні можливості дітей цього віку підкріплюються сильними ігровими мотивами, потребою емоційного контакту й підтримки дорослого. Можна сказати, чим сильніше була розвинена в дитини до школи ігрова діяльність, тим виразніше в маленького школяра прагнення утвердити себе в новій соціальній ролі – ролі учня. Отже, навчальна діяльність визріває в надрах ігрової і лише поступово стає провідною» [3, С. 173].

Виклад основного змісту статті. Оскільки основним методом і формою навчання першокласників є гра, слід активно включати її в освітній процес. Гра має особливе значення для формування вміння вчитися та служить природним і незамінним засобом самовиховання, самонавчання, самопізнання, самореалізації дитячої особистості.

Гра - діяльність, яка сприяє максимальній реалізації не лише актуальних, але й потенційних можливостей дитини. Необхідним у керівництві грою є здійснення педагогом особистісно орієнтованого підходу, що дозволяє кожному школяреві максимально реалізувати свої особисті потенції.

Оскільки гра - незамінна складова дитячого життя, потрібно розглядати гру як частину освітнього процесу й водночас як педагогічний метод, який використовується для реалізації актуальних завдань початкової освіти.

Враховуючи специфічні функції освітнього процесу, педагогічно керована ігрова діяльність здатна забезпечити сприятливі умови для формування дитячої особистості, задоволення індивідуальних потреб та інтересів дітей молодшого шкільного віку, що дозволить досягти вагоміших результатів у навчанні. При цьому в основу гри в освітньому процесі з дітьми шестирічного віку має бути покладено визнання дитячої особистості як суб'єкта власного саморозвитку.

Тривалість гри та її місце у структурі уроку визначаються завданнями уроку та змістом самої гри. Вчитель може весь урок побудувати у формі сюжетно-рольової гри або протягом уроку ввести 2-3 короткочасні ігрові ситуації різної тривалості.

Особливого значення в освітньому процесі слід надавати дидактичним іграм. В умовах дидактичної гри дитина засвоює програму значно успішніше, ніж в умовах навчального заняття, адже в дидактичній грі навчальна мета - частина ігрової ситуації з виконанням певних правил. За таких умов засвоєння нового матеріалу відбувається без особливого напруження, ніби саме собою. Гра сприяє розвитку психічних процесів, нових видів розумової діяльності, засвоєнню молодшими школярами нових знань та вмій. Поетапне відпрацювання розумових дій в дидактичній грі відбувається довільно і ненав'язливо.

Для першокласників доцільно застосувати на уроках таку систему дидактичних ігор: на формування розумових операцій (аналіз, порівняння, класифікація, узагальнення); на відновлення, доповнення цілого; виключення «зайвого»; ігри-інсценізації; ігри-конструювання, рольові ігри з елементами сюжету [1, С. 123].

Добираючи ігри, слід поєднувати два елементи - навчальний та ігровий. Створюючи ігрову ситуацію відповідно до змісту програми, педагог повинен чітко спланувати діяльність учнів, спрямувати її на досягнення поставленої мети. Коли визначено завдання, вчитель надає йому ігрового змісту, окреслюючи ігрові дії. Ігровий задум спонукає учнів до гри. Коли ж виникає особиста зацікавленість, то з'являється і активність, і творчі думки, і переживання за себе, команду, весь колектив.

Готуючись до заняття, педагог повинен чітко продумати послідовність ігрових дій, організацію учнів, тривалість гри, її контроль, підбиття підсумків.

Пояснення вчителя під час проведення гри має бути лаконічним і зрозумілим, пробуджувати інтерес. І чим молодші учні, тим доцільніше не тільки пояснювати, як грати, а й показувати, як це робити. (Зрозуміло, участь учителя залежить від змісту гри). Наприклад, гру «Відгадай», мета якої – розвиток зв'язного мовлення, формування вміння точно й коротко описати предмет, доцільно почати з розповіді-зразка, щоб діти зрозуміли, як розповідати про характерні ознаки предмета.

Дидактичні ігри, які використовуються в початковій школі, виконують різні функції: активізують інтерес та увагу дітей, розвивають пізнавальні здібності, кмітливість, уяву, закріплюють знання, уміння й навички, тренують сенсорні вміння та навички тощо. Правильно побудована цікава дидактична гра збагачує процес мислення індивідуальними почуттями, розвиває саморегуляцію, тренує вольові якості дитини. Не варто оцінювати дидактичну гру лише з позицій навченості дитини. Її цінність, передусім у тому, що вона виконує роль емоційної розрядки, запобігає втомі дітей, знижує гіподинамію.

Важлива роль гри в розвитку психічних процесів дитини пояснюється тим, що гра озброює дитину доступними для неї засобами активного відтворення, моделювання з допомогою зовнішніх, предметних дій. У грі дитина швидше і легше дотримується свідомої мети запам'ятати і запам'ятовує більший обсяг матеріалу, ніж під час звичайного уроку. Саме в грі розвивається здатність дитини створювати узагальнені типові образи, подумки перетворювати їх.

Перед організацією гри слід обміркувати і спланувати діяльність конкретних учнів з урахуванням їх психологічних особливостей, ролі лідерів і малоактивних дітей. Адже гра є гарним засобом розвитку вольової сфери дитини. Саме в грі проявляється бажання добровільно, з власної ініціативи виконувати різноманітні правила, дотримуватися вимог,

сама гра дає дітям можливість спробувати себе у ролях і «керівника», і «підлеглого». Цінність ігрової діяльності виявляється і в тому, що в ході гри діти мають можливість активно спілкуватися, а це сприяє формуванню дитячого колективу.

Специфічними структурними елементами гри є дидактична мета, ігровий задум, правила гри, ігровий початок, ігрові дії, підбиття підсумків.

Дидактична мета ігор різноманітна: розвиток умінь порівнювати, визначати головне; розвиток уваги, спостережливості; розвиток фонематичного слуху, закріплення правильної артикуляції; розвиток вміння співвідносити елементи різних множин, встановлювати відповідності, співвідносити числа і цифри; формування умінь визначати ознаки явищ і предметів, диференціювати їх на суттєві і несуттєві, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки тощо.

Ігровий задум має постати перед шестирічними школярами у вигляді уявних перешкод, активної дії з предметами, чогось загадкового, таємничого, перевірки своїх можливостей в змаганні, рольового перевтілення, загальної рухової активності тощо.

На створення ігрової атмосфери суттєво впливає ігровий початок. Атмосферу гри можна забезпечити під час поділу на команди, вибору ведучого або командира (капітана), визначення права першого ходу за допомогою лічилок, ігрових розрахунків чи жеребкувань.

Власне, ігрові дії для дітей найбільш цікаві: вийти за двері, а потім відгадати, що змінилося; впізнати із зав'язаними очима товариша або предмет із «чарівної торбинки»; найшвидше і правильно розкласти предмети; скласти (придумати) слова тощо.

Ігрові дії пов'язані з ігровим задумом, впливають з нього, є засобом реалізації ігрового задуму. Тому в процесі гри варто домагатися виконання учнями дій, спрямованих на досягнення поставленої дидактичної мети. Наприклад, вивчаючи тему «Взаємне розміщення предметів у просторі», маленькі учні діють відповідно до уявної ситуації: переміщують предмети, накладають їх один на одного, пояснюють свої дії однокласникам. Змінюючи місцезнаходження предмета, діти усвідомлюють просторові співвідношення, а пояснюючи, закріплюють відповідну термінологію. Виконуючи ігрові дії, зацікавившись ними, діти легко справляються із прихованим у грі навчальним змістом.

Відповідно до задуму ігрові дії можуть бути різними: відгадування загадок («Чарівна торбинка»); рольові дії відповідно до ігрових ситуацій («Перукарня», «Магазин», «Лікарня»); малювання за уявою або інструкцією; рухи на увагу («Будь уважним, заборонений рух»); дії, засновані на класифікації або порівнянні предметів («Добери за формою»); складання заданих фігур («Танграм»); просторові перетворення.

Правила дидактичної гри діти сприймають як умову, що підтримує ігровий задум. Їх невиконання руйнує гру, робить її нецікавою. Діти усвідомлюють, що, дотримуючись правил, швидше досягнеш результату. Правила дисциплінують, виховують витримку, терпіння. Вони сприяють досягненню дидактичної мети: непомітно спрямовують увагу на виконання конкретної програмової вимоги начального предмета.

Підбивати підсумки гри варто одразу після її закінчення: підрахувати бали і визначити переможців, а також тих дітей, хто найбільш правильно виконав ігрове завдання. У ході гри та після її закінчення обов'язково слід відзначити досягнення кожної дитини, підкреслити успіх, виявити оптимістичне ставлення до можливостей дітей та делікатність у висловлюванні оцінних суджень. Під час проведення дидактичних ігор варто підтримувати дух змагання, емоційне забарвлення гри, об'єктивно і позитивно оцінювати успіхи дітей з точки зору не лише розв'язання дидактичного завдання, а й участі в ігрових діях: хто грав чесно, не підглядав, придумав цікавий хід у грі, допомагав друзям. Поглядом, інтонацією, мімікою, жестами слід намагатися викликати позитивні емоції, створити бадьорий настрій.

Підбиваючи підсумки співпраці з дітьми за день чи за тиждень, обов'язково слід надати можливість учням оцінити спільну діяльність.

Готуючись до уроку, потрібно прагнути правильно забезпечити ігровий план діяльності дітей, щоб інтереси одних не задовольнялись за рахунок інших, щоб школярі поступово

привчались до норм поведінки під час гри, вчилися гальмувати небажані прояви. Слід зважено обмірковувати розподіл ролей під час гри, враховуючи індивідуальні психологічні особливості дітей.

Добираючи гру до конкретного уроку, варто продумати відповідність мети дидактичної гри навчальній меті уроку, врахувати посиленість завдань, продумати методи і форми організації навчальної діяльності учнів, які б сприяли максимальній активізації їх емоційної сфери і розумової діяльності. Саме парні і групові форми виконання завдань формують у дітей позитивну мотивацію до навчальної співпраці.

Орієнтовні ігри та ігрові завдання на уроках математики

Гра «Віднови числа»

Учитель каже: «На снігу сорока розклала приклади, але повіяв вітерець, і частину прикладів засипало сніжком. Допоможіть сороці відновити приклади».

$$\begin{array}{lll} ..+2=4 & ..+3=6 & ..+4=6 \\ ..+2=5 & ..+1=4 & ..+1=5 \end{array}$$

Гра «Що зайве»

- Яка фігура зайва? (трикутник)

- Який порядковий номер вона має? (П'ятий)

Гра «Цікаві квадрати»

Потрібно знайти суму чисел по діагоналі. Потім вставити в порожні клітинки такі числа, щоб сума їх чисел дорівнювала числу по діагоналі.

4		
	5	
	1	6

Гра «Сходинки»

Її проводимо як змагання двох команд. Одночасно почавши розв'язання, представники кожної розв'язують приклади біля дошки по черзі, передаючи один одному крейду відразу після того, як розв'язано черговий приклад. Виграє та команда, яка розв'яже приклади швидше і без помилок. Решта учнів стежить за правильністю розв'язання прикладів, уболіває за свою команду..

«Відгадай число»

Учень показує карту, на якій записане будь-яке число в межах 10, скажімо, 6, і водночас називає, приміром, 8. Той, хто грає з ним, повинен сказати, скільки одиниць не вистачає до 8. виграє учень, який жодного разу не помилився.

Гра «Будь уважний».

Скільки в білочки хвостів? (1). Скільки вушок у котів? (2). А в трикутнику кутів? (3). Скільки лапок у зайців? (4). Скільки в зірки промінців? (5). Скільки пальців на руці? (5). Скільки пальців на нозі? (5). Скільки шерсті на козі? (Багато).

Орієнтовні ігри та ігрові завдання на уроках навчання грамоти

Гра «Хто швидше збере речі»

Грають два учні. на картках зображені предмети одягу та взуття. Перший учень збирає картки зі словами, в яких є звук [с] а другий – зі звуком [ш]: шапка, сандалі, шуба, шарф, сукня, сорочка, штани, спідниця, вушанка.

Гра «Шиймай звук»

Вчитель читає слова. Діти плещуть в долоні, коли чують слово із заданим звуком.

Тато тигр, тигриця мама

Тихо ходять чагарями.

Тигреня ричати вчиться -

Тигра всякий звір боїться

Гра «Пригости друга» Назвати слова, назви страв, в яких є звук [Р] :

риба, морозиво, торт,
цукерки, варення, сир.

Гра "Ланцюжок"

Утворити слова із літер слова "ластівка".

(Ліс, лак, віск, сік, тік, стіл, став, ласка, сітка, лавка).

Орієнтовні ігри та ігрові завдання на уроках природознавства

Гра «Хто швидше?»

Учитель показує предметні малюнки, а діти називають, до якої групи належать зображені рослини. (Наприклад, тополя, волошка, шипшина, осика, бузок, подорожник, клен, каштан, калина, смородина, горіх, агрус, суниця, ромашка, акація, липа, конюшина.)

Гра «Підбери пару»

Учитель називає тварин, а діти вибирають картинку із зображенням місця їх проживання. *Бджола, жук, собака, качка, курка, ведмідь – барліг, будка, вулик, хлів, кора.*

Гра «Яка тварина зайва?»

Учитель розміщує на дошці малюнки (4-5) із зображенням свійських тварин та малюнок із зображенням дикої тварини. Дітям пропонується знайти «зайву» тварину і пояснити свій вибір.

Гра «Прикрась квітку»

Підібрати найбільше пркметнків-означень для квітки. Наприклад: фіалка – ніжна, тендітна, запашна, синьоока, мила тощо [4, С. 35].

Висновок. Отже, можна зробити такі узагальнення: за умов ефективного педагогічного керівництва іграми дітей, а саме: організацією розвивального і виховного середовища, забезпеченням цілісного підходу до організації шкільного життя, стимулюванням власної активності дитини, врахуванням вікових особливостей вихованців, реалізацією особистісного підходу до дитини, інтеграцією усіляких видів дитячої діяльності, використанням прийомів опосередкованого керівництва грою можливо добитись успішної та якісної адаптації молодших школярів до нового для них середовища - школи.

Джерела та література :

1. Венгер Л.А. Психологічні питання підготовки дітей до навчання в школі.К. - 2000.- 289 с.
2. Готовність дитини до навчання / С.Максименко. - К.: Мікрос-СВС, 2003. - 112 с.
3. Сучасний урок у початкових класах: Посібник для вчителя / О.Я. Савченко. - К.: Магістр-Б, 1997. - 256 с.
4. Уроки природознавства в 1класі: посіб.для вчителя/ Т.Г.Гільберг., Т.В.Сак. – К.:Генеца, 2012. – 120 с.

Referens

1. Venher L.A. Psykholohichni pytannia pidhotovky ditei do navchannia v shkoli.K. - 2000.- 289 s.
2. Hotovnist dytyny do navchannia / S.Maksymenko. - K.: Mikros-SVS, 2003. - 112 s.
3. Suchasnyi urok u pochatkovykh klasakh: Posibnyk dlia vchytelia / O.Ia. Savchenko. - K.: Mahistr-B, 1997. - 256 s.
4. Uroky pryrodnavstva v 1klasi: posib.dlia vchytelia/ T.H.Hilberh., T.V.Sak. – K.:Heneza, 2012. – 120 s.

Алла Аханова. ИГРОВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК СРЕДСТВО УСПЕШНОЙ АДАПТАЦИИ ПЕРВОКЛАССНИКОВ К УСЛОВИЯМ ОБУЧЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ. В статье раскрыты особенности игры как часть образовательного процесса и как педагогический метод, который используется для реализации актуальных задач начального образования. Проанализировано влияние игровой деятельности на успешную адаптацию первоклассников к условиям учебы в школе. Раскрыты структурные элементы дидактической игры. Подано ориентировочные игры и игровые задания на уроках математики, обучения грамоте и естествознания.

Ключевые слова: адаптация, социально-психологическая адаптация, игровая деятельность, дидактическая игра, дидактическая цель, игровой замысел, правила игры, игровое начало, игровые действия.

Alla Akhanova. GAMING ACTIVITY AS A MEANS OF SUCCESSFUL ADAPTATION OF BEGINNERS TO STUDYING STUDIES IN THE INITIAL SCHOOL. The article deals with the features of the game as part of the educational process and as a pedagogical method, which is used to implement the actual tasks of elementary education. The influence of gaming activity on the successful adaptation of first-graders to the conditions of teaching in elementary

school is analyzed. The structural elements of the didactic game are revealed. Oriented games and game tasks in mathematics, literacy and science classes are presented.

Key words: adaptation, social-psychological adaptation, game activity, didactic game, didactic goal, game plan, rules of the game, game beginning, action games.

Стаття надійшла до редколегії 09.06.2018 р.

УДК 377.8:378

Ольга Галан

Луцький педагогічний коледж (Луцьк)

КОНТИНГЕНТ СТУДЕНТІВ СЕРЕДНІХ СПЕЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ У ПОВОЄННИЙ ЧАС: ЛУЦЬКЕ ПЕДАГОГІЧНЕ УЧИЛИЩЕ

Стаття присвячена дослідженню контингенту студентів середніх спеціальних педагогічних закладів Волині на прикладі Луцького педагогічно училища. Проаналізовано фактори впливу суспільно-економічних факторів на особовий склад студентів.

Ключові слова: Луцьке педагогічне училище, розвиток педагогічної освіти в післявоєнні роки, студенти Луцького педучилища, контингент студентів.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Після звільнення області від окупації відновлюється робота культурно-освітніх закладів. Одночасно з відновленням економічного потенціалу реалізовувались заходи щодо навчання в різних ланках освіти. Луцьке педагогічне училище як осередок вчительської освіти відновлює свою діяльність в складних матеріальних, суспільно політичних умовах. Вирішальну роль в становленні педагогічного середньо-спеціального навчального закладу відіграв студентський контингент.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості становлення Луцького педучилища в повоєнні десятиріччя не були об'єктом самостійного історичного дослідження. Постаті викладачів, студентів Луцького педучилища, на етапі відновлення роботи після німецької окупації, висвітлювались в періодичних виданнях та окремих джерелах з історії коледжу.

До питання повоєнного становлення системи освіти Волині та Луцька зокрема звертались у своїх працях ряд авторів, зокрема Б. Ярош, М. Кучерепа, О. Завадська та І. Сушик. Однак автори обмежуються наведенням кількісних показників розвитку освіти, її матеріально-технічного забезпечення, підготовки й перепідготовки вчительських кадрів, аналіз контингенту студентів Луцького педагогічного училища у повоєнні відсутній.

У бібліотеках освітніх закладів, а саме педагогічних коледжах Волинської області, раніше – педучилищах, існує низка джерел із вивчення історії начальних закладів. Проте вони мають, здебільшого, описовий характер. Часто створені в період утвердження радянської освіти, носять дещо заполітизований та тенденційний характер.

Викладений вище історіографічний аналіз дає підстави стверджувати, що проблема становлення й розвитку системи педагогічної освіти Волині, а саме контингент студентів середніх спеціальних педагогічних закладів, не стала предметом об'єктивного наукового аналізу і тому дослідження цієї теми є перспективою.

Мета статті. З огляду на стан розробки даної проблеми здійснимо спробу проаналізувати особливості становлення Луцького педучилища в повоєнний та схарактеризувати студентське середовище даного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. 1944-1954 рр. – період післявоєнної відбудови, піднесення освітнього рівня населення, відновлення діяльності освітньої системи республіки, визначення основних напрямів її подальшого розвитку. За цей час з'їзди партії